

Arquitectura i urbanisme any 2000: contra unes fronteres confoses

Josep Muntañola Thornberg

ARQUITECTE
DIRECTOR DEL DEPARTAMENT DE PROJECTES
DE L'ESCOLA D'ARQUITECTURA DE BARCELONA

Ningú no ha defensat mai la responsabilitat de l'arquitecte respecte a la mida. Penseu en un país que doni menys responsabilitats a un professional fins a 100 m², o que limiti l'urbanisme pels quilòmetres quadrats de superfície, etc. Sempre s'ha mantingut que aquestes diferències per la mida eren absurdes, i que no és possible separar l'interiorisme, l'arquitectura i l'urbanisme, per la mida.

En canvi, tothom troba natural l'especialitat d'un arquitecte en el disseny de cadires, petites o grans, o d'envelats, petits o grans, o en la planificació regional independentment de la superfície de la regió, o, ja més enllà de l'arquitectura, és evident que tots els professionals poden participar en el "disseny" del territori en sentit ampli, és a dir, des d'un àmbit total de la cultura i des del seu impacte en el medi físic.

Però, en el camp modern de l'urbanisme, ha crescut en els darrers cinquanta anys un fenomen estrany que no ha fet cas d'aquestes realitats que sempre havien estat acceptades. Així, en lloc de seguir l'empenta de les "avantguardes" per mantenir una interacció entre les escales d'intervenció en el territori, fent de l'arquitectura a petita escala un exemple de la gran escala, i de la gran escala un marc social per a la petita escala, s'ha implantat una divisió entre urbanisme i arquitectura que ha estat molt negativa per al disseny del territori. Sobre aquesta divisió negativa voldria reflexionar molt breument.

Com que no és possible dividir el disseny per la mida de l'objecte que s'ha de dissenyar, l'urbanisme ha creat una disciplina urbanística que, en lloc de ser "l'arquitectura dels grans objectes" (ciutats, etc.), ha degenerat en

una barreja confusa de legislació, economia, sociologia i disseny. O, dit altrament, l'urbanisme ha degenerat en una manera de dissenyar el territori sense que ningú no prengui la responsabilitat de les decisions de disseny, de representació, d'organització de l'espai com a estil de vida, etc.

Per exemple, l'urbanisme, des del Pla general fins al Pla especial de reforma interior (PERI), dóna forma als carrers, a les agrupacions d'habitatges, als límits entre espais privats i públics, etc., i a partir de la legislació urbanística, s'estableix el preu del sòl, les necessitats d'unes estadístiques sociològiques, les anàlisis tecnològiques, etc. Deixa a l'arquitecte la decisió final del disseny, però li transmet l'estranya sensació d'haver-lo de projectar dins d'un altre projecte del qual no sap ben bé ni els límits ni, sobretot, les raons arquitectòniques profundes. El problema no canvia essencialment entre, posem per cas, la rigidesa extrema del cas de la Vila Olímpica de Barcelona, en el qual l'urbanisme era ja una "arquitectura" que només deixava lliure el detall de façanes, l'interiorisme, etc., o el cas dels PERI de Ciutat Vella de Barcelona, en els quals són possibles variacions substancials de l'arquitectura a petita escala. De fet, i com a conseqüència d'aquest urbanisme que ho és tot menys modern, moltes fronteres físiques es determinen per criteris econòmics, legals, tecnològics, etc., que no tenen res a veure amb l'arquitectura del territori i que deixen a l'arquitecte les decisions d'una arquitectura cada dia a més petita escala. Les voreres, els fanals, l'interior dels bars, etc. permeten una creativitat i una solidesa cultural que està completament absent en les escales grans d'intervenció.

Les regularitzacions dels patis d'illa medievals (sempre extremadament irregulars) o la substitució de tipologies dels darrers segles per tipologies més racionals i més modernes, són equivocacions corrents de la planificació urbana que té el seu origen en aquest urbanisme fals.

Per aturar aquesta mena de càncer, la primera constatació és que l'urbanisme és arquitectura. Arquitectura aplicada a objectes grans o a situacions socio-físiques complexes i noves en la història, però sempre és arquitectura. Evidentment, l'organització del territori té com a component, a més de l'arquitectura, les lleis del dret, l'ecologia, la sociologia urbana, etc., a qualsevol escala, però, repeteixo, això no canvia la base fonamental: l'urbanisme, per als arquitectes, és arquitectura.

Suposo que ja veieu la meua posició. O bé l'urbanisme és arquitectura, o bé els arquitectes ens haurem d'inventar una arquitectura del territori per no caure víctimes d'un urbanisme portat per arquitectes que fan dret, ecologia o sociologia, o per professionals que no poden prendre amb coneixement, decisions d'arquitectura.

Que no se m'entengui malament: sempre he defensat el treball interdisciplinari, i si es vol donar a l'urbanisme tota la complexitat interdisciplinària d'un pla d'organització del territori, em sembla excel·lent, però aleshores la disciplina urbanística es dissol en una política general o en una economia, o en un dret general, lluny de l'arquitectura, en tot cas.

Resumint, o bé l'urbanisme és un fet essencialment interdisciplinari més identificat amb "City Planning" o "Regional Planning", sota la forma d'una "Política General",

que no és un disseny ni una arquitectura, ni a petita ni a gran escala; o bé és arquitectura aplicada a unes situacions especials per les mides i dimensions i pels problemes que planteja la nostra societat. Totes les formes disciplinàries intermèdies produeixen confusió, i una pseudo-estètica destructora de la cultura, de la història i de qualsevol projecte futur.

En el primer cas, és evident que no hem desenvolupat en el nostre país les institucions educatives necessàries. En el segon cas, cal que cada professió proposi el seu "projecte de disciplina urbanística", esperant que la coordinació arribi mitjançant la pràctica. Aquest segon camí és el que ara per ara funciona en el nostre país.

Així les coses, cal que els arquitectes participin en l'organització del territori des de l'arquitectura, proposant projectes i plans que donin peu a figures urbanístiques noves, a noves interaccions entre la naturalesa i la cultura, entre el món vegetal i el mineral, entre les necessitats socials i les formes físiques, entre les noves tecnologies i les construccions antigues. És a dir, proposo que els arquitectes facin arquitectura, com sempre, però sense perdre de vista les noves condicions de la cultura.

El que no poden fer els arquitectes és dibuixar i posar materials, decoracions, etc. a idees arquitectòniques d'uns altres arquitectes, o d'uns altres professionals o polítics que han decidit l'arquitectura d'un territori, urbà o rural, i després necessiten que algú solucioni els problemes insolubles d'aquella "arquitectura" precuinada. Seria com l'escriptor que escriu la literatura que li dicta una altra persona.

La presència de l'arquitecte en l'organització del territori és essencial, però la seva primera obligació és impedir que es prenguin decisions arquitectòniques, o que determinin l'arquitectura d'un territori, sense coneixement de causa, sense adonar-se de les limitacions envers un futur proper o llunyà.

Finalment, voldria dir que l'actitud de molts arquitectes de defugir tots aquests problemes i de limitar-se a fer els edificis sense cap més pretensió, o el fet de parlar de l'arquitectura com un fet disciplinari autònom fins a extrems absurds, són actituds equivocades, però que s'expliquen a partir d'aquesta situació estranya de l'arquitectura feta dins d'una altra arquitectura que ningú no sap a quines raons arquitectòniques respon. Davant de l'absurd arquitectònic d'un territori més val anar fent el que es pugui...

És un error. La col·locació d'un bosc o d'una autopista té raons arquitectòniques, com les té climatològiques o geològiques. Aquestes raons arquitectòniques han d'explicitar-se com les altres. D'una altra manera, l'any 2000 ens agafarà a contrapèl i construirem un medi físic ple de confusions i de problemes arquitectònics mal resolts.

J. M. □

L'eixida per FER

